

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Леоніда МУСТЯЦИ

ГЕНДЕРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В УМОВАХ ОСВІТИ

Стаття містить інформацію про проблематику гендерної толерантності в умовах сучасної освіти. З'ясовано суть проблеми гендерної освіти і шляхи її вирішення, охарактеризовано напрацювання гендерної освіти в Україні.

Одним з гарантів суспільної стабільності в сучасному мультикультурному суспільстві є толерантність. Формування цієї найважливішої якості відбувається ще в дитинстві в умовах сім'ї і освітніх установ, і продовжується впродовж усього життя з розвитком утвореної і досвіду соціальної взаємодії людини. Проте питання виховання гендерної толерантності через цілу низку причин в загальному курсі вивчення гуманітарних наук в системі професійної підготовки і навіть в спеціалізованих курсах з питань толерантності, як правило, до цих пір представлені вельми обмежено або не представлені взагалі. Поряд з цим, швидкозмінне сучасне суспільство і індивідууми, що демократично розвиваються, все гостріше відчувають тиск гендерних стереотипів як на професійне і суспільне життя, так і на міжособистісні стосунки в сім'ї і на роботі.

«Толерантність — це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру», — мовиться в Декларації принципів толерантності, прийнятій Генеральною Конфесією ЮНЕСКО в 1995 році. Теорія толерантності загалом в українській гуманітарній науці практично не розроблена, оскільки проблема толерантності стала актуальною в сучасній Україні не так давно, але саме тут вона стоїть достатньо гостро. Питання ж гендерних аспектів толерантності практично залишаються за межами систематизованих розробок в Україні, хоча як у міжнародному, так і в національному суспільно-науковому і правовому дискурсі їх роль і присутність зростає.

Толерантність розглядається як готовність надати іншій людині такі ж як у самого себе права і обов'язки, й виражається у прагненні досягти взаємного розуміння і узгодження найрозмаїтіших мотивів, не удаючись до насильства, а так само пошана до чужої традиції і способу життя у поєднанні з установкою на взаємну зміну позицій в результаті критичного діалогу.

Існує декілька сфер толерантності, серед яких і нарівні з ними (політична, релігійна, расова, міжнаціональна, професійна і т.д.) існує гендерна толерантність, визначувана як неупереджене відношення до представників іншої статі або іншого відношення до статі, неприпустимість апріорного приписування людині недоліків іншої статі, проходження стереотипним думкам, виразу переваги, прояви дискримінації за ознакою як біологічної (чоловік-жінка) статі, так і соціально-культурної (сконструйованого або з яким відбувається ідентифікація) статі і т.д. [4].

У цій статті я пропоную розглянути гендерну толерантність в умовах освіти. У вище поданому матеріалі ми дали стисле визначення «толерантності», а що ж таке «гендер»? Гендер (соціально-культурна стать) формується під впливом групи чинників соціального порядку. Співвідношення «чоловічого» і «жіночого» в кожній людині різне і закладене з народження. Фізіологічний чинник доповнюється стереотипами суспільства стосовно хлопчиків і дівчаток, чоловіків і жінок у виконанні їх соціальних ролей.

Гендерні конфлікти виникають від нерозуміння і незнання умов і чинників, що впливають на формування гендера. [6].

При переході до більш детального розгляду гендерної толерантності в умовах освіти варто зазначити, що саме в «Декларації принципів толерантності» (16 листопада 1995р.)

вказано, що освіта «повинна сприяти взаєморозумінню, толерантності і дружбі між усіма народами, расовими і релігійними групами» (стаття 26). Треба взяти до уваги і той факт, що Конвенція ЮНЕСКО внесла рекомендацію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти.

Гендерна толерантність необхідна у взаєминах між окремими особами, у сім'ї та громаді. У школах, університетах та осередках неформальної освіти необхідно формувати атмосферу толерантності, стосунків відкритості, уважність один до одного та почуття солідарності. Форми і засоби освіти здатні відіграти конструктивну роль у сприянні вільному і відкритому діалогу та спілкуванню, роз'ясненню важливості толерантності, гендерної рівності і загроз, що їх несе байдужість до проявів нетолерантності з боку груп та ідеологій.

Слід вжити необхідних заходів з метою забезпечення гендерної рівності у праві на гідність окремих осіб і груп людей. У цьому зв'язку слід особливу увагу зосередити на найменш соціально захищених групах, щоб забезпечити повагу до самобутності їхньої культури та цінностей, сприяти їхньому соціальному та професійному зростанню, інтеграції, зокрема засобами освіти.

Виховання є найефективнішим засобом запобігання прояву нетерпимості. Виховання в дусі толерантності слід розглядати як невідкладне завдання; у зв'язку з цим необхідно сприяти розробці навчальних методик для формування толерантності на систематичній і раціональній основі, розкриваючи всі чинники, що призводять до насильства і відчуження. Програми в галузі освіти повинні сприяти покращенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності і толерантності у спілкуванні, як між окремими особами, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами та націями [1].

Найважливішими принципами толерантності у відносинах між статями є такі:

1. Співпраця, дух партнерства між представниками статей, групами;
2. Готовність приймати думку протилежного за статтю партнера або партнера, що має інше відношення до статевої ролі установок;
3. Пошана людської гідності не залежна від біологічної або соціально-культурної статі, статевої самоідентифікації;
4. Пошана має рацію іншого і права на інше;
5. Ухвалення іншого таким, яким він є, без апріорного наділення його стереотипними недоліками;
6. Здатність поставити себе на місце іншого;
7. Пошана має рацію бути іншим;
8. Визнання різноманіття підходів до статевої і гендерної самоідентифікації;
9. Визнання рівності;
10. Терпимість до іншої поведінки;
11. Відмова від домінування, спричинення шкоди і насильства [4].

Про негативні впливи відсутності розвитку гендерної толерантності можуть свідчити експерименти з моделлю роздільного навчання. Дослідження цієї моделі психологами приводить до висновків про те, що така модель сприяє виникненню ефекту групового фаворитизму (експеримент Тешфела і Агеева), який виражається у перевазі своєї групи і її членів тільки за фактом усвідомленої приналежності до цієї групи навіть в тих випадках, коли на те немає достатніх підстав. Цей ефект часто лежить в основі розбіжностей між групами. Крім того, відокремлюючи себе і не прагнучи до встановлення контактів, представники групи опиняються в ситуації обмеженого ресурсу (експеримент Лемена).

Гендерна освіта не лише прискорює розвиток культури відносин між чоловіками та жінками на засадах взаємоповаги, толерантності, надаючи можливості до самореалізації як чоловіка, так і жінки. Вони є невід'ємним складником нормального суспільного життя, оскільки спроможні надавати доступ різним групам молоді до сучасних знань про гендерні питання у різних сферах суспільної життєдіяльності.

В умовах глобалізації усіх сфер життя необхідно спрямувати шляхи вдосконалення освітньої системи України з рівних прав і можливостей у напрямі євроінтеграції, успішного входження до Європейського освітнього простору, а головне — ефективного використання людського ресурсу чоловіка і жінки як визначального чинника національного, європейського і світового розвитку. Саме тому важливим аспектом цивілізації та демократизації навчального

процесу в університетах має стати забезпечення повної інформованості студентів про їхні гендерні права та можливості.

Гендерна освіта в Україні має значні напрацювання. Розроблені та читаються понад 130 спеціальних курсів з гендерної проблематики (опубліковано низку програм спецкурсів з гендерних питань у межах наукових та навчальних дисциплін; видається журнал *Гендерні дослідження*; розроблено методологію та розпочато гендерну експертизу навчальних програм соціогуманітарного циклу (Київський національний університет ім.Т.Г.Шевченка), розроблено навчальну програму базового курсу та підготовлено навчальний посібник *Основи теорії гендеру*; перекладено та видано базові праці з гендеру; підготовлено та видано монографії українських дослідників, присвячені гендерним питанням у межах окремих дисциплін [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна педагогіка: Хрестоматія / Переклад з англ. В. Гайденко, А. Предборської; За ред. Вікторії Гайденко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 313 с.
2. Говорун, Кікінеджи О. М., Кравець В. П. Статтево рольова соціалізація. — Тернопіль. — Навч. посібник — Богдан.
3. Демченко Олена Петрівна Формування у майбутніх вчителів початкових класів професійної готовності до створення виховних ситуацій. Автореферат. — Вінниця: 2006.
4. Кіричевська Е. В., Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України Толерантність як стратегія подолання міжособистісного терору серед старшокласників загальноосвітніх шкіл. Автореферат. — К., 2004.
5. Головашенко І. О. «Гендерний підхід в системі освіти: узгодження національного досвіду з міжнародними стандартами». Вінницький національний технічний університет. Вінниця. — 2006.
6. Кікінеджи О. М., Кізь О. Б. «Формування гендерної культури молоді: науково методичні матеріали до тренінгової програми» навчальний посібник. — Тернопіль. — Навч. посібник. — Богдан. С.158.
7. Шустова Л. П. Формирование гендерной толерантности старшеклассников в специально созданных педагогических условиях. — Ульяновск, 2006. — 215 с.

Ірина ТРУБАВІНА

РОДИНОЦЕНТРИЧНА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ (НА ПРИКЛАДІ МЕРЕЖІ ЦСССДМ УКРАЇНИ)

У статті розглянуто проблему соціально-педагогічної роботи з сім'єю в Україні. Пропонується родиноцентрична система соціально-педагогічної роботи, основою якої є компоненти: цільовий, діагностичний, мотиваційний, прогностичний, змістовий, операційний, контроль-коригуючий компоненти, етичний, орієнтаційний, методичний, організаційний. Системотвірним фактором пропонованої системи було обрано цільовий компонент, який впливає на зміст кожного компоненту системи і пов'язує їх між собою.

Актуальність розробки нової системи соціально-педагогічної роботи з сім'єю в Україні зумовлена тим, що пріоритетними напрямками державної сімейної політики проголошено захист прав сім'ї, її членів. І все це у той час, коли відсутні ґрунтовні наукові дослідження з цієї проблеми. Одним із шляхів захисту прав сім'ї та її членів є соціально-педагогічна робота з дітьми, молоддю і членами їхніх сімей, оскільки правозахисна діяльність, на відміну від правоохоронної, здійснюється державними і недержавними організаціями через проведення інформаційних, превентивних заходів, моніторингу ситуації на національному та міжнародному рівнях, контролю за виконанням законодавства та зобов'язань держав у галузі прав людини, власне правової та іншої допомоги тим особам, чиї людські права були порушені [247, 16–17]. Основи для здійснення такої діяльності закладено в Законі України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю в Україні», де визначено, що соціально-педагогічні послуги є складовою соціальної роботи, об'єктами якої є діти, молодь, члени їхніх сімей, а сферами реалізації — освітня, виховна, культурна, економічна, оздоровча та громадська. Соціально-педагогічна робота в означеному аспекті повинна бути спрямованою на створення «соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних і духовних